

ной доминантой создается путем композитной компрессии словосочетания; 4) мы рассматриваем отношения между аббревиатурой и соответствующим ей словосочетанием как равноправные реляционные при условии стабильности семантического тождества; 5) речевые и текстовые представители номинатемы – словосочетание и универб одной номинатемы – по отношению друг к другу и соответствующей номинатеме являются вариантами; 6) аббревиатуры по природе своего возникновения и функционирования являются образованиями, подобными универбам; 7) каждое из исследуемых образований (*НВПшник*, *НКВДшник*, *ДПСник* и т. п.) является универбатом, имеющим соответствующий эквивалент-словосочетание, определяющий элемент которого (имя прилагательное) образован от соответствующей аббревиатуры посредством суффикса прилагательного *-н-* со значением отношения к чему-либо, а имитация словообразовательного акта производится благодаря суффиксу *-ик-*; 8) предложенная модель является синкретичной, поскольку представляет собой процесс перехода от формообразования к словообразованию и снова к формообразованию.

Библиографические ссылки

1. Булаховський Л. А. Основи мовознавства / Л. А. Булаховський // Соціальна природа мови. 2-а лекція : Заоч. пед. вуз. – Харків, 1928–1929.
2. Ганич Д. І. Словник лінгвістичних термінів / Д. І. Ганич, І. С. Олійник. – К. : Вища шк., 1985. – 360 с.
3. Лингвистический энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева. – М. : Сов. энцикл., 1990. – 688 с.
4. Мацько О. М. Аббревіатури як згорнені мовні формули в дипломатичних текстах / О. М. Мацько // Мовознавство. – 2000. – № 1. – С. 31–36.
5. Ожегов С. И. Русский язык и советское общество. Проспект / С. И. Ожегов. – Алма-Ата, 1962.
6. Русский язык и советское общество / под. ред. М. В. Панова. – М. : Наука, 1968. – 187 с.
7. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2010. – 844 с.
8. Теркулов В. И. Еще раз об основной единице языка / В. И. Теркулов // Вісник Луган. нац. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка. – Луганськ, 2006. – № 11 (106). – С. 127–136.

Надійшла до редколегії 20.04.11

УДК 811.161.2'366.5–112

Ю. В. Козіна

РВНЗ «Кримський гуманітарний університет» (м. Ялта)

КАТЕГОРІЯ ІСТОТИ ЯК ІСТОРИЧНА ІННОВАЦІЯ У ГРАМАТИЧНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Проналізовано граматичні форми акузатива іменників на позначення тварин у формі множини на матеріалі українських пам'яток XI–XIII ст.; описано процес оформлення категорії істоти у згаданих субстантивах.

Ключові слова: категорія істоти / неістоти, граматична форма, стара / нова форма акузатива, назви тварин.

Проанализированы грамматические формы аккузатива существительных множественного числа, обозначающих животных, на материале украинских памятников XI–XIII в.; описан процесс оформления категории одушевленности в упомянутых субстантивах.

Ключевые слова: категория одушевленности / неодушевленности, грамматическая форма, старая / новая форма аккузатива, названия животных.

In the article grammatical accusative forms of the plural nouns designating animals are analyzed on the material of Ukrainian records XI–XIII century and process of registration of a category of animated in mentioned nouns is described.

Keywords: a category of animated / inanimated, grammatical form, old / new form of accusative, names of animals.

В українському мовознавстві другої половини ХХ ст. помітне місце посідають діахронічні дослідження граматичної форми субстантивів у тісному зв'язку зі змістом цих мовних одиниць. Так, спроба розуміння дослідниками лексико-граматичної категорії істоти / неістоти зумовила появу розмаїття поглядів лінгвістів на це мовне явище, що вказує на його складну природу. Виникнення цієї категорії традиційно розглядають як перебудову системи давніх родів (живого та неживого) [5], що є вагомою граматичною інновацією в східнослов'янських мовах. На омонімію форм знахідного та родового відмінків у діахронічному аспекті звернули увагу у працях з історичної морфології С. Бевзенко та С. Самійленко. Історики мови досліджували переважно проблеми походження, часу, причин появи категорії істоти / неістоти та функціонування її на сучасному етапі розвитку слов'янських мов (Е. Кедайтене, П. Кузнєцов, В. Мадоян, В. Крисько, А. Болєк, Г. Хабургаєв, А. Шахматов та ін.). Однак історія цієї категорії на сьогодні досліджена фрагментарно, що зумовлює потребу в детальному вивченні широкого кола давніх текстів на предмет виявлення всього розмаїття чинників, що спричинили заміну старої форми знахідного відмінка новою в іменниках різних лексико-граматичних груп. Зокрема, малодослідженою є група найменувань тварин. *Мета* статті – проаналізувати функціонування форм аккузатива в іменниках на позначення тварин у формі множини (як невід'ємного складника в історії становлення категорії істоти / неістоти) та вибудувати певну картину оформлення знахідного-родового від неособової істоти.

Заміна форм знахідного множини формами родового відмінка спочатку охопила іменники – назви осіб, а пізніше сприяла аналогічній заміні і в іменниках – назвах тварин, птахів. Матеріал пам'яток давньорусько-української мови XI–XIII ст. демонструє функціонування старої форми аккузатива від назв тварин у формі множини: *яко ж събирать кокошь птеньцѣ под крилѣ свои* (1050 ІлСл 87); *и повелѣ Шльга яко смерчесѣ пустити голуби и воробьи. воемъ своимъ* (1118 СДЯ I 475); *Воззри на птица небесныя* (XII ДЗ 388); *Аже крадетъ скотъ на поли, или овцѣ, или козы, ли свиньи, бо кунъ* (XII–XIII / др. пол. XIV ПР 95); *и продаюца ивца и волю* (1283 ЄЄв 46). Одиничні приклади генітивно-аккузативних конструкцій «вносять корективи у сформоване уявлення про те, що їхній розвиток став можливим лише після того, як процес омонімізації знахідного-родового в однині завершився» [1, с. 287], а «форми знахідного-родового множини від назв тварин одержали поширення паралельно з іншими іменниками» [3, с. 106]: *Отъврати ли сѣ ласкавьць льстьныхъ словесъ яко и врановъ. искалажтъ бо очи оумьнѣи* (1076 ІзбСв 25). Конструкції з генітивно-аккузативною формою об'єкта вказують на те, що процес розвитку омонімії знахідного і родового у словозміні іменників у формі множини на позначення тварин (за аналогією до лексем зі значенням особи) розпочався в XI ст.

У пам'ятках різних стилів і жанрів простежується уповільнений, порівняно з іменниками у формі однини, процес поширення омонімії знахідного-родового на

іменники назви тварин: у тих текстах, де вже активно функціонує нова форма акузатива іменників у формі однини, майже скрізь вживається стара форма іменників у формі множини, наприклад: *Селивестръ же ре(ч) : ни(ш)ть бо сѡ: г(с)ь мртвѣть и живѣть ... нынѣ пакы призови въ оуши волоу то же имѡ, и живѣть боудеть ... аще ли ни, азъ вл(д)коу Х(с)а призовоу и въскрѣшу быка* (XI / XIII–XIV ХА 336), але *пожираше ... и псы и котелѡ и вороны многы все гадныхъ шбразъ и четвероножныхъ звѣрии* (там само), а також: *къ чередѣ просто ехали есмо, хотѡчи Закревѣскии животину, волы и коровы* (1570 СелРух 40); *въсажаеть его на кони* (XIII/XV КП 548); *прѡчте и милоуите кони и кобили и овци и свини и оусе товар коулко ест* (1481 ССУМ 483).

Збереження архаїчної форми знахідного відмінка ілюструють речення з пам'яток середньоукраїнської мови: *а кто иметь коупити скотъ или бараны оу баковѣ ... либо оу иныхъ торгохъ нашихъ, не надобѣ нигде мыто дати, нижъ там где коупил* (1434 ССУМ I 552); *и щобы во(л)ни были они купити собѣ волы и коровы, тако(ж)е и мы даеми имъ тоє право и тоє волю* (1449 497); *а на(м) тоє земли о(т) пр(с)то(ш) бѣци не о(т)води(ти) ани знамени свое ни п(ч)лѣ не води(ти)* (1498 ССУМ II 279); *а тако(ж)е кто коли иму(т) познати оу ни(х) кони или волъ, бу(д) где оу нашеи земл(і) и доведе(т) на(ш) члѣкъ на брашовѣнина ... да стратѣть то(г)е конѣ или вола* (1452 546); *къ чередѣ просто ехали есмо, хотѡчи Закревѣскии животину, волы и коровы* (1570 СелРух 40); *а ш(т) кони и ш(т) кобылы по два гроши* (XV Рус 72). Проте тексти ділового письменства, що наближені до живого мовлення, фіксують нову форму акузатива. Вживання такої форми відмінка об'єкта у пам'ятках XVII ст. С. Самійленко, дослідивши матеріали Полтавських актів, називає «рідкісним явищем»: *звялем тих конѣй* (Полт. ак.); *тих пчолят всѣхъ звялем* (там само) [4, с. 181]. Такі приклади справді є нечисленними: *Але не паствіі а ні свінеі оупоуцати у лѣсѣ а закопы копали* (1424 Роз 104); *яко и пнее ма(л)же(н)ки его мл(с)ти да(т)ку взѡ(л) досы(т) немало, то есть гоовы(х) гірше(ш), золота, сребра, перель, шатъ, коне(ш), бы(д)ла, пла(т)я белого и и(н)ши(х) рече(ш) та(к) много* (XVI ГрВол 32). Проте можна думати, що саме така форма акузатива становить «норму повсякденного мовлення» [5, с. 173–174], адже її відбивають саме винятки.

Панівною у XVII ст. залишається генітивно-номінативна конструкція з іменниками на позначення тварин у формі множини: *Нехай ідуть до ролі, альбо свині пасти* (1619 ЛьвЛ104); *Любили мѡ, паси швца моѡ* (XVII Гал 57). Однак кількість випадків вживання нової форми акузатива у згаданих субстантивів зростає: *... коне(ш), воло(в) шремы(х), коро(в) три, шве(ш) старых* (1605 ДМ 32); *Же до того пришло було, же не только псов, альбо коток, альбо шуров, але і людей іли* (1605 ЛьвЛ 103); *міста палили, жидов різали, як кур* (1638 106); *котрих з листами и в городі до хандоженія коней ста ростове держали, в дворах грубу, тоест печи палити, псов хандожити, дворі змітати и до іншихъ незносныхъ діл приставляли* (XVII ЛСам 45); *имат овец, причти к тѣм и мя, єдину* (XVII Велич 77); *Таких кито(в) споминаєт(ь) шгалміста* (XVII Гал 69).

Нова форма акузатива множини від назв тварин, на нашу думку, часто пов'язана з позицією прямого додатка через необхідність розрізнення форм суб'єкта й об'єкта в граматичній системі з вільним порядком слів. Тому навіть у пам'ятках XIX ст. наявні приклади старої форми акузатива від іменників на позначення тварин у приєднаній конструкції: *Ой пішла наша мати а в гай по корови* (1837 РусДн 27); *Ой пійшлаж наша мати а в гай по теляти* (27); *Стали вони на коні сідати* (1856 ЗапРус 41); *Вівчарки нюхають вітер і одним оком скоса поглядають на віці, чи все в порядку* (XIX СУМ I 551); *Поглядаючи на овечки,*

що бляли в загородах... **на корови**, що дзвонили та рули по випасах в лісі, – він не журився (XIX СУМ VIII 912); Він уже від півгодини гойкав по лузі **на корови** й ялівник, відганяючи їх на толоку (к. XIX – поч. XX СУМ XI 643). Наявність прийменника при субстантиві вже вказувала на синтаксичну функцію додатка, внаслідок чого відпадала необхідність у маркуванні об'єкта, що виражений іменником на позначення тварин у формі множини. Проте велика кількість безприйменникових конструкцій зі старою формою знахідного відмінка іменників, змушує звернути увагу на інші чинники, які сприяли збереженню форми знахідного-називного.

Більша частина прикладів припадає на лексеми, що позначають домашніх тварин, які відігравали велику роль у житті людини того часу. З одного боку, це пояснює лексичну одноманітність назв, з іншого – такі іменники частіше виступають у функції об'єкта, ніж суб'єкта, і як результат цього – відсутність необхідності в постійній і послідовній диференціації форм номінатива і акузатива: **Кони** за гаєм в пастовни побрала (1565 МатТимч II 87); *Жидъ Ирша Якубовичъ зъ сынами своими половили мене на переводню – красти имъ **кони*** (XVII 92); *Дрожю под дубом; а крайнім гладом **овці** тають* (XVIII УЛХVIII 36); *Ой, хоч би мав **воли**, **коні** позбувати, Аби мені дозволили тебе взяти* (74); *При третій свѣчѣ **коники** сѣдлау* (1837 РусДн 40); *Усі три **коні** посідали* (1856 ЗапРус 20); *Так, щоб не наймать наймита, посилає зятя пасти **коні*** (46). Поступово нова форма знахідного відмінка заступає стару і в назвах домашніх тварин. Цей процес певною мірою залежав від того, наскільки мовець знайомий з відповідною твариною. Тобто вибір форми об'єкта залежав від семантики іменника: назви тварин, близькі до людей, приймали нову форму акузатива, віддалені – стару форму: *Имають дрыва рубати, але не паствити, а ни **свиней** упуцати въ лѣсъ* (1424 МатТимч II 87); *Леговано ... барсовъ **коней** верховых покривать* (1726 Тимч I 60); пор.: *[Ное] перегороды на **птахи**, зѣбри починилъ* (1771 МатТимч II 93); *о(т)бирають быдло, одеся(т)ствують **пчоли*** (XVIII Гистор 81).

На граматичну форму іменників впливали й такі семантичні ознаки, як активність / пасивність, визначеність / невизначеність об'єкта. Наприклад: *Вшак кур до встання звичайне възбужаст* (сер. XVII УП 76) – активність виявляється у співучасті об'єкта у дії, тобто кури будуть вставати; *Назадъ **коней** завертайте, Зъ піховъ шаблы виймайте* (1856 ЗапРус 33) – об'єкт стає суб'єктом дії: коні завертають; *Ни пастырю подобно естъ богом порученных **овець** оставляти, да не дивий зѣбри пришед распудит стадо Христова словесных овецъ* (XIII/XV КП 442) – конкретних **овець** не залишати; *прѣчте и милоуитѣ **кони** и **кобили** и **овци** и **свини** и оусе товар коулко ест* (1481 ССУМ I 483) – невизначене значення, назви видів тварин. Проте це припущення певною мірою спростовують приклади, в яких лексеми позначають невизначені, неактивні об'єкти, але представлені у новій формі знахідного відмінка: *Григо(р)я самого збили, зранили, взяли и пограбили: коня пле(с)нивого, **рыбъ** **валы**(х) бо(ч)ковы(х)* (1605 АЖ 85); *На котрих барзо трудно было, же мусіли стерво їсти, а и того мало было, бо **собак** и **кошок** виели* (1649 ЛСам 58) – назви тварин тут позначають їжу.

Пам'ятки писемності української мови налічують численні приклади конструкцій з іменниками на позначення тварин у старій формі знахідного відмінка у формі множини без означуваного слова при ньому: *а кто имѣ(т) повести **кони** или **кобылы** до камѣнци што было дати ему оу сирѣты то имѣть дати в дорогини* (XV Рус 71); *а кто имѣ(т) купити скоть или **бараны** оу баковѣ либо оу романовѣ [оу] торгу* (там само); *а воза и **рыбы** не заимати* (72); *яко ж ся покусим **овца** минути* (XVII УП 68); *Станьмо, братіку, тута, **коні** попасімо* (1856 ЗапРус

40); *Одъ неборака старця Брала кури да яйця* (57). Паралельно субстантиви цього ж лексикограматичного класу з залежним словом іноді мають генітивно-акузативну форму: *по(д)тинають волкивъ ядовитыхъ, непрѣтелев(ъ) цркви* (XVII Гал 54); *Онъ же тихъ чернѣзовскихъ взялъ лошаковъ* (1717–1734 МатТимч I 409); *Давайте жъ сюди, вражі сини, и своїхъ коней* (1856 ЗапРус 104). Це схиляє до думки, що залежне слово виділяє об'єкт серед інших, надає йому певної характеристики, уточнює контекст, що сприяє заміні старої форми знахідного відмінка. Означуваними словами при субстантивах на позначення істот тваринного світу переважно виступали прикметники, присвійні, вказівні займенники, числівники: *Коней моихъ чотыри с пастовника моего вывести и з собою взяти казаль* (1565 МатТимч II 87); *на(и) пе(р)ве(и) взяли коне(и) ше(ст) – трое вороны(х), а трое рыжи(х)* (1605 АЖ 41). Вплив означувального слова на вибір форми акузатива, на нашу думку, є неоднозначним, адже, наприклад, семантика присвійних займенників (*свій, твій, наш*), з одного боку, вказує на належність об'єкта комусь, прирівнює до «речей», з іншого – містить у собі сему визначеності, знайомства з тим об'єктом, про який йде мова. Тому наявність старої форми знахідного відмінка в субстантивах при означуваній лексемі: *овца моѧ, паси ягнца моѧ, паси избранныѧ моѧ* (XVII Гал 373), дозволяє допустити, що залежне слово не впливає на вибір форми акузатива.

Цікавим поясненням форми знахідного-називного в іменниках на позначення істот тваринного світу є думка В. Криська про те, що назви тварин мали негативну ознаку, «яка затвердилась в мовній свідомості слов'ян після християнізації, – відсутність у їхніх денотатів безсмертної душі, що сприяло неможливості виступати аналізованим лексемам у ролі істоти» [2, с. 42]. У цьому аспекті можна пояснити наявність генітивно-номінативних конструкцій у багатьох текстах нової української мови: *З Чигирину По всій славній Україні Заревли великі дзвони, Щоб сідали хлопці коні, Щоб мечі-шаблі гострили* (XIX СУМ IV 697); *Мені тринадцятий минало. Я пас ягнята за селом* (XIX СУМ VI 90); *– Катінка, – гукнув піп басом. – Вижени гуси на пашу* (104); *Барани валують вівці, від чого ті стають кітні* (XIX СУМ I 286); *У нас Святую біблію читає Святий чернець і навчає, Що цар якийсь-то свині пас Та дружню жінку взяв до себе, А друга вбив. Тепер на небі* (173); *Жовнірам не стало за що харчуватись. Вони кинулись по селах ... грабувати в селян воли, корови, вівці, кури та гуси* (XIX СУМ XI 29). У старій формі виступають іменники зі збірним значенням (*свині, теляти* і т. д.).

Отже, рідкісні приклади використання форми знахідного-називного у XI–XVII ст. для істот / неістот – це, мабуть, відображення розмовної мови того часу. Показовими в цьому відношенні є дані пам'яток ділового письменства XIV–XVI ст., які фіксують нову форму акузатива в іменниках на позначення тварин, переважно в ролі прямого додатка. Очевидно, що XVIII ст. – це час оформлення категорії істоти у тих лексико-граматичних межах, які характерні для неї у більшості українських діалектів. Частотність номінативних форм для неособової істоти у формі множини в говірках української мови свідчить про особливості розвитку категорії істоти / неістоти у різних мовних зонах, про архаїчність мови у збереженні давніх форм та про незавершеність оформлення цієї категорії на сучасному етапі: *Бисаги поклали на кони* (Гуц 250); *А в другім куті до скіни були прибиті йаслі, и до них ниню привізував кони* (251); *а ниню кормив та напоював кони* (257); *сідлати кони* (там само); *Дивится, аж кони нема* (259). У живих говірках української мови вживаються паралельні форми акузатива у конструкціях типу *пасу коні, свині, корови, або пасу коней, свиней, корів*. Такі хитання властиві й літературній мові, пор.: *зрік, що кони ни даст* (Гуц 258), *і вони тут коней значить вирощували* (СхСлоб 72); *а хто там продавав овец* (71), *а той заєц як паньос аж то вовк*

ягня моє, *овечкі* (Поліс 34); *будомо куренята мат да своє яйца* (Поліс 33), *то я і вам куреняток уцелю* (там само). Водночас в аспекті маркування істоти українська мова у складі східнослов'янської групи (на відміну від інших слов'янських мов) має граматичні засоби розрізнення назв тварин (комах тощо) та предметів (назви тварин маркуються новою формою агузатива), що є беззаперечною інновацією в історії розвитку мови.

Бібліографічні посилання

1. **Древнерусская грамматика XII – XIII веков.** – М. : Наука, 1995. – 520 с.
2. **Крысько В. Б.** Неличная одушевленность в древнерусском языке / В. Б. Крысько // Вопросы языкознания: теоретический журнал по общему и сравнительному языкознанию. – М. : Наука, 1992. – № 4. – С. 29–44.
3. **Крысько В. Б.** Переходность, объект, одушевленность в истории русского языка : дис. ... д-ра филол. наук: / В. Б. Крысько. – М., 1994. – 454 с.
4. **Самійленко С. П.** Нариси з історичної морфології української мови. Ч. I. / С. П. Самійленко. – К. : Рад. шк., 1964. – 235 с.
5. **Хабургаев Г. А.** Очерки исторической морфологии русского языка. Имена / Г. А. Хабургаев. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1990. – 296 с.

Список умовних скорочень використаних джерел

1. **АЖ** – Акти житомирського гродського уряду: 1590 р., 1635 р. // Пам'ятки української мови. Серія актових документів і грамот / підгот. до вип. В. М. Мойсієнко. – Житомир : Полісся, 2004. – 250 с.
2. **Гал** – Іоанікій Галатовський. Ключ розуміння / [підгот. до вип. І. П. Чепіга] // Пам'ятки української мови XVII ст. – К. : Наук. думка, 1985. – 445 с.
3. **ГрВол** – Волинські грамоти XVI ст. : пам'ятки української мови XVI ст. / [упоряд.: В. Б. Задорожний, А. М. Матвієнко]. – К. : Наук. думка, 1995. – 245 с.
4. **Гуц** – Піпаш Ю. О., Галас Б. К. Матеріали до словника гуцульських говірок (Косовська Поляна і Розсішка Рухівського району Закарпатської області). – Ужгород, 2005. – 266 с.
5. **ДЗ** – Моление Даниила Заточника // Памятники литературы Древней Руси : XII век. – М. : Худож. лит., 1980. – 704 с.
6. **ДМ** – Ділова мова Волині і Наддніпрянщини XVII ст. Зб. акт. док. / Підгот. до вид. В. В. Німчук, В. М. Русанівський, К. С. Симонова, В. Ю. Франчук, Т. К. Черторизька. – К. : Наук. думка, 1981. – 316 с.
7. **ЄСв** – «Євсевієве Євангеліє» : наукове видання. Пам'ятки української мови XIII ст., Серія канонічної літератури / відп. ред. В. В. Німчук. – К. : КСУ, 2001. – 320 с.
8. **ЗапРус** – Записки о южной Руси. Издал П. Кулиш. Том 1. – Санкт-Петербург : Дніпро, 1856. – 430 с.
9. **ІзбСв** – Изборник 1076 г. / Изд. подгот. В. С. Гольшешенко, В. Ф. Дубровина, В. Г. Демьянов, Г. Ф. Нефедов. – М. : Наука, 1965. – 109 с.
10. **ІлСл** – «Слово о законе и благодати» Илариона. А. М. Молдован / Первая редакция «Слова» (список С – 591). – К. : Наук. думка, 1984. – 238 с.
11. **КП** – Абрамович Д. Києво-Печерський патерик. Репринтне видання. – К. : Час, 1991 – 280 с.
12. **ЛСам** – Літопис Самовидця // Джерела з історії України / [підгот. до вип. Я. І. Дзира]. – К. : Наук. думка, 1971. – 206 с.
13. **ЛьвЛ** – Львівський літопис // Бевзо О. А. Львівський літопис і Острозький літописець. – К. : Наук. думка, 1970. – С. 99–124.
14. **Мат Тимч** – Є. Тимченко. Матеріали до словника писемної та книжної української мови XV–XVIII ст. / [упоряд.: Німчук В. В., Лиса Г. І.]. – К.–Нью-Йорк, 2003. – [у 2 книгах].

15. **Поліс** – Пащенко В. М., Бережнюк В. М. Поліська макросистема діалектних мікросистем української мови : хрестоматія з методичними рекомендаціями для практичних занять з української діалектології, етнолінгвістики, етнографії та фольклору – Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2005. – 62 с.
16. **ПР** – Правда русская / Тексты подгот. к печати В. П. Любимов, Н. Ф. Лавров, М. Н. Тихомиров и др.; под ред. Б. Д. Грекова. – М. – Л. : Изд-во АН СССР, 1940. – Т. 1. – 505 с.
17. **Роз** – Українські грамоти (XIV ст – перша половина XVст.) / [упор. Вол. Розов]. – К. : Українська Академія наук. – Т. 1. – 1928. – 75 с.
18. **РусДн** – Русалка Дністрова: Фотокопія з видання 1837 р. – К. : Дніпро, 1972. – 187 с.
19. **СДЯ** – Словарь древнерусского языка (XI – XIV вв.): в 10 т. / АН СССР. Ин-т рус. яз. / [гл. ред. Р. И. Аванесов]. – М. : Рус. яз., – Т. 1. – 1988. – 526 с.
20. **СелРухи** – Селянський рух на Україні 1569–1647 рр.: збірник документів і матеріалів / [упоряд.: Є. М. Гуменюк, Г. В. Боряк та ін..] – К. : Наук. думка, 1993. – 534 с.
21. **ССУМ** – Словник староукраїнської мови XIV–XVI ст.: в 2 т. / [редкол.: Д. Г. Гринчишин, Л. Л. Гумецька, І. М. Керницький]. – К. : Наук. думка. – Т. 1. – 1977–1978. – 632 с.
22. **СУМ** – Словник української мови в 10 томах / П. Й. Горещкий, А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, Н. І. Швидка – К. : Наук. думка, 1970
23. **СхСлоб** – Лескова В. В. Матеріали до словника говірок Східної Слобожанщини: Людина та її риси. – Луганськ : Шлях, 1999. – 76 с.
24. **ХА** – Книги *временъѣ* и *образныхъѣ* *Георгия* *мниха* // Истрин В. И. Хроника Георгия Амартола в древнем славянорусском переводе. Т. I. Текст. – Пг., 1920. – 612 с.

Надійшла до редколегії 06.04.11

УДК 811.161.1

И. Н. Кошман

Восточноукраинский национальный университет имени Владимира Даля

О СВОЕОБРАЗИИ КАРТИНЫ МИРА (на материале медиатекстов)

Проаналізовано один з різновидів ментальних структур, що входить до картини світу, – поняття. Описано специфіку «сміслового наповнення» понять, які в російській мові метрополії та в російській мові України вербалізуються однаковими лексемами.

Ключові слова: картина світу, діалог культур, поняття, лексема, смисл, оцінність.

Рассмотрена одна из разновидностей ментальных структур, входящих в картину мира, – понятие. Описана специфика «смыслового наполнения» понятий, которые в русском языке метрополии и русском языке Украины вербализуются одинаковыми лексемами.

Ключевые слова: картина мира, диалог культур, понятие, лексема, смысл, оценочность.

The mental structures' meaning of the world picture has been viewed in the article. The specific of sense accumulation has been described in the meanings. These meanings of the Russian language in the metropolitan country and the Russian language in Ukraine have been verbalized the same lexemes.

Keywords: world picture, meaning, lexeme, sense, culture dialogue.

Термин «картина мира» относится к числу активно используемых в современных лингвистических исследованиях. Несмотря на разнообразие подходов, различные дефиниции картины мира (Е. С. Кубряковой, В. И. Постоваловой, С. Г. Тер-Минасовой, И. А. Стернина, Л. О. Чернейко и др.) содержат важное по-